

refereix sobretot a les muntanyes i ribera de més al Nord (de Xerta, Paüls, Miravet etc.), o més a l'O. i S. (Beseit, Benifassà, Rafalgari, Ulldecona etc.). S'hi acostava el preciós grup documental publicat al *BABL*, vol. XIV, i el del vol. XI, 261 ss., però fins aquest últim, que ja és dels Ports, és de més al N., cap a Paüls i Alfara.

Tanmateix el seu nom apareix en el procés i sentència que es féu l'a. 1316 sobre els límits de l'antic terme i castell de *Carles* (avui despoblat d'Alfara, v. l'article *Carles* supra), de les afrontacions del qual ens dona trasllat A. Curto, segons l'acurada còpia del S. XV de l'Arxiu Mun. de Tortosa. La sèrie d'aquestes afrontacions sembla anar de Sud a Nord, acabant (número 26) amb *Spina*, *Toscar* i *Castles*.

Cap al principi es van donant els noms de les moles gegantesques que van cap a La Caramella i el Parrissal: la Mola del *Aztor* o *Azcor*, dos NLL menors, 4.º *Mola de Catí*, 5.º *Torrent del Saüch* (deu ser la corregada que baixa dels Pallers, o d'entre *Catí* i el *Marturi*), 6.º *Solana del Mazchà* (o sigui el vessant de la vall del Mascà que s'enfronta amb el vessant obac de *Caro*), 2 NLL menors, 9 Serreta del *Caxer* (serà el caixer d'una sequieta que rega aquella vall); n.º 10 *Serra de Caro*, 11 *Mola Closa* (estimbada com ho són totes elles), 12 *Toça del Alcàcer* (potser la que avui es coneix per *Tossa de Rei*, que és uns 2 k. NE. del cim de Caro, damunt el *Coll del Cargol*: si és lícit creure que tant *alcàsser* com el nom actual al·ludeixen a coses o drets de la reialesa); i d'allí va seguint ja cap als vessants més septentrionals que aboquen cap a *Toscar*, *Carles* i *Alfara*.

Poca com és la doc. medieval del nom, de tota manera ens mostra com sempre s'ha dit amb la *-o* mossàrab, i sense article ni *Mont*.

ETIM. Res se n'ha escrit, almenys seriós (fora d'unes notes meves que ja veurem) car el que en digué Carreras Candi és tan esbojarrat que no caldrà refutar-ho; vindria de SACRUM i això no seria llatí sinó ibèric (!): insensatesa que no sorprèn en un escriptor que qualificà de pre-romans mots com VICUS o CASTRUM. L'acudit li vingué perquè identificava *Caro* amb *Montsagre* (com suggereix a *BABL* XI, 1924, p. 361), nom antic que prové realment de MONTEM SACRUM 'muntanya santa', i en altres docs. apareix en les formes un poc arabitzades *Montsàgar* (doc. d'a. 1365) o *Montsàger* (a. 1346) però aquesta connexió també és falsa, almenys quant a identificació amb el lloc precís de *Caro* (cf. art. *Mont*).

Del conjunt abundant, però, de la seva documentació (valuosa, i transcrita fidelment), es dedueix que es tractava d'un territori bastant extens; i que *Montsagre* es deia sobretot d'una zona dels Ports més cap al Nord i NE.: en bona part es refereix a afrs., sí de Tortosa, però amb Horta de Sant Joan i Miravet; aquest, 40 k. NE. de *Caro*, aquell, uns 25 al N., si bé tots dos afrontaven amb el vast terme de Tortosa, que antigament comprenia una part de la Ribera d'Ebre. Sembla que l'ample terme conegut per *Montsagre* (nom avui desuet), es referia sobretot a les muntanyes

del Port de Paüls (a uns 18 k. de *Caro*) i del Toscar (a uns 10); com a molt, podríem admetre que s'hagués aplicat fins a llocs més prop de Caro, però en tot cas són dues localitats independents, no menys que llurs noms. V. en particular el n.º XVIII de la colle. i els docs. de 1299 (p. 367 n.), 1346, 1366.

Com que Carreras diu també que *Caro* és nom recent, potser el seu error nasqué per la dita de la gent popular de Tortosa que us mostra com la silueta de la carena dels Ports sembla vagament la d'una dona o d'un home ajagut, del qual *Caro* seria la *cara*...¹ Folklore menut amb una de les puerils etimologies pròpies d'aqueixes dites. És clar que fins aquesta silueta es té només mirant-ho des de Tortosa; pel N. o NE. o Sud, res d'això, ni tampoc des del costat més important (la de la gent que hi treballa): la vall del Mascà, i la gran conca de Beseit.

Passem ja a idees bones o defensables.

A) Comencem per recordar que la tendència de la gent vulgar barcelonina, i del cat. central, a creure que els noms en *-o* són innovacions recents o castellanismes, és infundada pel que fa a la massa de mossarabismes toponímics (que vaig aplegar en *LleuresC*, 202 ss.) incloent-hi *Caro*, p. 203. D'altra banda si bé és conegut que la term. -ARIUM, -ARIA, donava *-aira* i *-airo* en mossàrab (o un poc arabitzat *-air*, *-eir*, *-eira*), els noms propis en moltes zones d'aquell territori, mostren un resultat amb la *á* conservada, sense diftong: *-aro*, *-ara*.

Per això deia (*EntreDL* I, 100-101): «la muntanya més gran dels Ports de Tortosa és *Caro*, constituïda per una gran massa de penyals, ço que ens duria a identificar aquest nom amb el pre-romà *CARIUM, que a les muntanyes de Catalunya té la forma *quer*». I seguia amb una gran tirallonga de noms propis que com proven el tractament *-ara*, *-aro*, *-ar* (aquest amb la *-o* escapçada per arabització, com en *-air*): *Caprala*, vall entre grans muntanyes d'Alacant, te. Petrer (*E.T.C.* I, 255) < dissim. de *Caprara* = *Cabrera*; *Fatom la Tintara* o sigui 'Fàtima la tintorera', sarraïna de Sogorb, en doc. de 1327).

Uns 8 k. al NO. de *Caro*, la gran pagesia de *Carlares*, que pot venir de CASTELLARIA pl. de CASTELLARE 'catllar, carlar'; en el te. de Tivissa, el barranc de *Juvara*, que presenta la forma mossàrab del nom que, allí prop, a Cabassers, apareix en la forma purament catalana *Jovera*; i com *Jubera* o *Jubara* en molts NLL cast. Altres vegades ho trobem en noms masculins: *El Quintaro* (infra). Ben a la vora dels Ports, tenim *Valtrabegara* (aa. 1279 i 1280) per al poble de *Traiguera* en les *Rationes Decimarum* = *Vall Trabeguera* en les afrontacions de 1220 (VALLIS TRITICARIA); *Palomara* te. Simat de Valldigna que Chabàs anomena *Balomera* (PALUMBARIA). *Pi de Na Chicara* a. 1460.

I ben igual a *Caro*, i ben a prop, tenim *Quintaro*, pda. de Morella («hun troç de terra al Q.» en la dena de Alcoleja, Cpbr. de 1443 (= cast. *quintero*). Altres vegades, la intervenció de l'àrab mutila la vocal final, sigui la *-a* o la *-o*; d'aquí *Benipeixcar*, la penya